

INHOUDSOPGAVE

- 1** Voorwoord
- Prof. dr. Wim Huisman (voorzitter NVC)
- 2** Criminologie en opsporingspraktijk: de aanpak van ondermijnende criminaliteit
- Criminologie en opsporingspraktijk
Prof. dr. Edward Kleemans (Vrije Universiteit Amsterdam)
- 3** - Ondermijning
Mr. Serge Lukowski (Officier van justitie belast met getuigenbescherming en bijzondere getuigen, Openbaar Ministerie)
- 3** Criminologie en forensische jeugdzorg: *early warnings* en vroege interventie
- Reclassering en criminologie: tweerichtingsverkeer
Mr. drs. Sjef van Gennip (algemeen directeur Reclassering Nederland)
- 4** - Praktijk en Wetenschap
Dr. Andrea Donker (lector, lectoraat Kennisanalyse Sociale Veiligheid, Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht)
- 5** De Penitentiaire Inrichting Nieuwersluis, twee pilots in de praktijk
- Nico van den Blink (plv. vestigingsdirecteur penitentiaire inrichting)
- 5** Zijn er ontwikkelingen in jouw vakgebied, de forensische kinder- en jeugdpsychiatrie aan te wijzen waar wetenschap en praktijk elkaar raken?
- Interview prof. dr. mr. Arjan Blokland met prof. dr. Arne Popma
- 6** In memoriam: Paul Moedikdo, eigenzinnig criminoloog (1927-2016)
- 8** Open access
- 8** Colofon

Voorwoord

Voor u ligt de nieuwste editie van 'De Criminoloog', traditiegetrouw ter gelegenheid van het jaarlijkse congres van de Nederlandse Vereniging voor Criminologie (NVC). En zoals gewoonlijk laten we in deze nieuwsbrief het thema van het congres doorklinken. Met het overkoepelde thema kijken we dit jaar naar de relatie tussen de criminologie als wetenschapsgebied en de criminologische beroepspraktijk. Op zich is dit thema van alle tijden: in elk tijdsgewricht is de vraag

relevant hoe de criminologie zich verhoudt tot de praktijk van criminaliteitsbestrijding en veiligheidszorg. Wat de laatste jaren anders is geworden is dat in die praktijk vele mensen werken die een academische opleiding in de criminologie hebben genoten. Exacte cijfers heb ik niet, maar met de komst van opleidingen criminologie in Nederland sinds de start van dit millennium zijn er vele honderden professionals die een bachelor- en/of masteropleiding criminologie (of een soortgelijke opleiding) als bagage hebben. De vraag is op welke wijze deze criminologen hun kennis en achtergrond in de praktijk brengen en wat de criminologie als wetenschapsdiscipline kan leren van deze praktijkcriminologen.

In het plenaire deel van het congres wordt een viertal velden uit de criminologische beroepspraktijk nader belicht: opsporing, jeugdzorg, het gevangeniswezen en de reclassering. Toonaangevende professionals uit deze velden zullen met vooraanstaande criminologen in debat gaan over de wetenschappelijke basis van hun werk en de betekenis van de criminologie voor die praktijk. Een aantal van deze professionals en wetenschappers neemt ons in deze editie van 'De Criminoloog' al mee met hun gedachten over de relatie tussen criminologie en de praktijk. Verder in deze aflevering een bijzondere in memoriam naar aanleiding van het overlijden van criminoloog Paul Moedikdo.

Het is u waarschijnlijk opgevallen dat de administratie van het lidmaatschap van NVC dit jaar anders is dan voorheen. Vanaf 2017 is het lidmaatschap niet langer automatisch gekoppeld aan een abonnement op Tijdschrift voor Criminologie. In plaats daarvan biedt uitgeverij Boom Lemma leden van de NVC tegen een gereduceerd tarief een abonnement aan. Deze loskoppeling betekende dat NVC de eigen ledenadministratie moet voeren. Dit jaar is inschrijving voor het congres automatisch verbonden aan het lidmaatschap. Dit biedt de vereniging de tijd om via de vernieuwde website een eigen ledenadministratie en betalingssysteem in te richten. Nu u dit leest biedt mij dat de gelegenheid om u (opnieuw) van harte welkom te heten bij de NVC. Naast het congres zullen we dit jaar nog enkele interessante bijeenkomsten organiseren en we zullen u via deze nieuwsbrief en de website blijven informeren. Ik wijs u graag op een bijzondere bijeenkomst die aan het eind van het jaar zal plaatsvinden. Dit jaar zal weer de Willem Nagelprijs worden toegekend aan een uitmuntend proefschrift in de criminologie. Anders dan andere jaren doen we dat niet op het congres. We willen graag meer aandacht en tijd besteden aan de genomineerde proefschriften en natuurlijk het winnende proefschrift. Net als bij vergelijkbare prijzen zullen we daartoe een aparte middag organiseren. Na het congres hoort u daar meer over van ons!

Namens het NVC-bestuur,

Wim Huisman, voorzitter

Criminologie en opsporingspraktijk: de aanpak van ondermijnende criminaliteit

Criminologie en opsporingspraktijk

Prof. dr. Edward Kleemans (Vrije Universiteit Amsterdam)

Wetenschappelijke vooruitgang wordt geboekt door het stellen van nieuwe vragen en het geven van nieuwe antwoorden. Vooruitgang heeft de Nederlandse criminologie de laatste decennia daarom vooral geboekt op die terreinen waar een effectieve wisselwerking heeft plaatsgevonden tussen criminologie en praktijk. Nederlandse criminologen spelen in internationaal verband op verschillende

onderzoeksterreinen een vooraanstaande rol. Eén van de belangrijkste redenen daarvan is dat zij in hoge mate profiteren van de goede toegang tot data uit de praktijk en een vruchtbare samenwerking met die praktijk.

Dat is lange tijd niet zo geweest. In de hoogtijdagen van de 'kritiese criminologie' stonden 'criminologie' en 'praktijk' vaak lijnrecht tegenover elkaar. Er werd veel gediscussieerd en men nam iedereen de maat, inclusief collega's die in deze woelige tijden gewoon empirisch onderzoek probeerden te doen. Maar de wetenschappelijke vooruitgang die werd geboekt was zeer gering. Dat is de laatste decennia heel anders. De reden daarvan is dat er veel meer sprake is van een effectieve wisselwerking tussen wetenschap en praktijk. Een mooi voorbeeld hiervan is de stormachtige opkomst van het onderzoek naar criminele carrières en de ontwikkelings- en levensloopcriminologie, waarbij Nederlandse onderzoekers (en Nederlandse data) een hoofdrol spelen. Op dat gebied weten we nu beslist veel meer dan dertig jaar geleden. Een ander voorbeeld is het Nederlandse onderzoek naar georganiseerde criminaliteit en opsporingsvraagstukken. Ook daar geldt dat Nederlands onderzoek op internationaal niveau een zeer prominente rol speelt.

Het onderzoek naar georganiseerde criminaliteit en opsporingsvraagstukken is interessant, omdat het inzicht geeft in de kansen, maar ook in de moeilijkheden om tot een effectieve samenwerking met de praktijk te komen. In een inleiding voor een themanummer van het Tijdschrift voor Criminologie heb ik samen met Christianne de Poot en Antoinette Verhage drie oorzaken hiervan beschreven (Kleemans, De Poot en Verhage, 2014). Ik herhaal deze hier graag, omdat zij nog steeds actueel zijn.

In de eerste plaats vraagt dit onderzoek om een verbinding tussen onderzoekers en overheidsinstanties, in het bijzonder de politie. Misschien vinden we dat op dit moment in een land als Nederland heel vanzelfsprekend, maar een blik naar het buitenland of terug in de tijd laat zien dat dit allerminst het geval hoeft te zijn. Zo beschrijft Fijnaut (2014, 541-576) de gruwelijke ervaringen met totalitaire politiestaten als nazi-Duitsland en de voormalige Sovjet-Unie en de fatale gevolgen daarvan voor de ideologisering en de ondergang van de criminologie in deze landen. In landen waar de politie onderdeel is van een onderdrukkend systeem, is een verbinding tussen onderzoekers en politie-eenheden allerminst vanzelfsprekend en onproblematisch. In dat opzicht leven we in Nederland in 'een fantastisch land'. Maar ook in

een open, democratische samenleving vraagt deze verbinding om evenwichtskunst en stelt deze onderzoekers voor tal van uitdagingen (zie voor een overzicht o.a. Cockbain & Knutsson, 2015; Kleemans 2015).

In de tweede plaats hebben wetenschappers vaak geen toegang tot de bronnen van politie- en veiligheidsdiensten en kunnen zij niet altijd openbaar rapporteren over de uitkomsten van hun onderzoek. Dit verklaart waarom in bepaalde landen empirisch onderzoek naar georganiseerde misdaad niet bestaat, hoogst speculatief is of is gebaseerd op weinig betrouwbare bronnen. Ook verklaart het waarom veel kritische stukken over politie en opsporing vooral normatief worden ingestoken, zonder empirische basis, terwijl juist empirisch onderzoek discussies over bepaalde normatieve vraagstukken een nieuwe wending kan geven. Daarom zitten politiediensten ook niet altijd te wachten op 'kritische' onderzoekers die hun werkwijzen op formele gronden in twijfel trekken, zonder te weten in welke situaties opsporingsmethoden worden toegepast en hoe deze vorm krijgen in de praktijk. Dit geldt ook voor fenomenen die vooral door private partijen worden onderzocht, bijvoorbeeld op het gebied van georganiseerde fraude, financieel-economische criminaliteit, organisatiecriminaliteit en cybercriminaliteit. Ook de toegang tot private actoren is niet altijd eenvoudig, hoewel hier zeker een positieve tendens waarneembaar is.

In de derde plaats is de criminologie lange tijd de criminologie van 'het kleine kwaad' geweest met een sterke nadruk op jeugd delinquentie en commune criminaliteit (Fijnaut, 2004, 8). De grote vraagstukken liggen echter vooral op het terrein van de belangrijkste misdaadproblemen van het huidige tijdsgewricht: georganiseerde misdaad, witteboordencriminaliteit, terrorisme en cybercriminaliteit. Deze vormen van criminaliteit kunnen de samenleving ernstig bedreigen en roepen daarom telkens weer nieuwe vragen op over de aard van deze fenomenen en de dreiging daarvan, wat politie en justitie moeten, mogen en moeten mogen bij de bestrijding van deze fenomenen. Bij dergelijke fenomenen zijn overigens niet alleen politiediensten betrokken, maar ook bijzondere opsporingsdiensten, inlichtingendiensten, inspecties, toezichthouders, accountants, privédetectives, financiële instellingen, ICT-bedrijven en dergelijke (o.a. Hoogenboom, 1994). Dit maakt het onderzoeken van deze fenomenen niet altijd gemakkelijk.

Het onderzoek naar deze nieuwe fenomenen levert echter veel nieuwe kennis op en sluit direct aan bij vraagstukken die centraal staan in de huidige maatschappelijke discussie. Het is dus heel belangrijk dat criminologen en praktijk deze moeilijkheden overwinnen. De ivoren toren van de wetenschap kent zo haar eigen verlokkingen en vanuit een toren lijkt de wereld vaak heel overzichtelijk. Dat komt vooral omdat je juist veel dingen niet ziet. Maar wie zoekt naar kennis, ziet dat vooral de verbinding tussen wetenschap en praktijk ons verder brengt. Het fundament van de fundamentele wetenschap is de praktijk.

Literatuur

- Cockbain, E. & Knutsson, J. (eds.) (2015). *Applied Police Research: Challenges and Opportunities*. Crime Science Series. Cullompton: Willan.
- Fijnaut, C. (2004). De criminologie in Nederland. Een grensoverschrijdende bespiegeling. *Tijdschrift voor Criminologie*, 46 (Jubileumuitgave 'Een Vlaamse Spiegel'), 5-8.

Fijnaut, C.J.C.F. (2014). *Criminologie en strafrechtsbedeling. Een historische en transatlantische inleiding*. Antwerpen/Cambridge: Intersentia.

Hoogenboom, A.B. (1994). *Het Politiecomplex. Over de samenwerking tussen politie, bijzondere opsporingsdiensten en particuliere recherche*. Arnhem: Gouda Quint.

Kleemans, E.R., Poot, C.J. de, & Verhage, A. (2014). Criminologie en opsporing. *Tijdschrift voor Criminologie*, 56(4), 5-9.

Kleemans, E.R. (2015). Organized Crime Research: Challenging assumptions and informing policy. In: Cockbain, E. & Knutsson, J. (eds.) (2014). *Applied Police Research: Challenges and Opportunities* (pp. 57-67). Crime Science Series. Cullompton: Willan.

Ondermijning

Mr. Serge Lukowski (Officier van justitie belast met getuigenbescherming en bijzondere getuigen, Openbaar Ministerie)

Tot voor kort werd crimineel gedrag dat in georganiseerd verband plaatsvond uit pure berekening en winstbejag aangeduid als “georganiseerde criminaliteit” of “Zwacri/Fraude”. Tegenwoordig spreken wij over ondermijning. De huidige aanpak van ondermijnende criminaliteit verschilt wezenlijk van de aanpak van georganiseerde criminaliteit vroeger.

Wat is ondermijnende criminaliteit?

Bij ondermijning gaat het om vormen van criminaliteit met potentieel ingrijpende gevolgen voor maatschappelijke systemen, instituties, sociale verbanden en structuren. De ondermijnende criminaliteit holt die structuren uit die het vertrouwen in de overheid, bedrijfsleven en de samenleving als geheel vormgeven. Dat vertrouwen mag en kan niet geschaad worden. Kenmerkend voor ondermijning is de verwevenheid van onder- en bovenwereld. In wezen gaat het om de (dreigende) aantasting van de rechtvaardige samenleving waarin niet het recht van de sterkste telt. Alle geprioriteerde vormen van zware georganiseerde criminaliteit, zoals bijvoorbeeld met betrekking tot verdovende middelen worden als ondermijnd aangemerkt en het OM beschouwt in ieder geval alle vormen van corruptie, milieucriminaliteit en financieel-economische criminaliteit als ondermijnd. Ook worden cybercriminaliteit en de aanpak van ideologisch gemotiveerde criminaliteit zoals het gewelddadig jihadisme tot ondermijnende criminaliteit gerekend.

De aanpak van ondermijnende criminaliteit

Het OM is tot het inzicht gekomen dat strafrecht alléén onvoldoende is om georganiseerde of ondermijnende criminaliteit effectief te bestrijden. Bewijsgeving wordt steeds lastiger. Procedures duren steeds langer. Criminele processen worden overgenomen door anderen, of worden vanuit detentie gewoon voortgezet. Het afromen van criminele winsten (de primaire drijfveer bij georganiseerde criminaliteit is nog steeds geld) blijft een lastige onderneming. Het lukt nog altijd niet om een substantieel deel van de veronderstelde criminele winsten daadwerkelijk te ontnemen. Aldus is het maatschappelijk effect van enkel strafrechtelijk interveniëren gering.

Bij de huidige bestrijding van ondermijnende criminaliteit werken we daarom niet zozeer dadergericht, maar veel meer fenomeengericht. De maatschappelijke problematiek staat

centraal. Die problematiek kan langs strafrechtelijke weg, maar evengoed langs bestuursrechtelijke en/of civielrechtelijke weg worden bestreden. De impact wordt maximaal – zo is de gedachte – als al die verschillende interventies op elkaar worden afgestemd. Daarom wordt de samenwerking gezocht met andere instanties. We spreken van een integrale aanpak.

Bij die samenwerking moet primair gedacht worden aan overheidsinstanties, maar ook samenwerking met private partners vindt plaats. Al die verschillende instanties hebben hun eigen rationaliteit, hun eigen verantwoordingslijnen en hun eigen doelstellingen. Om dat allemaal op één lijn te krijgen is geen eenvoudige opgave. Als er evenwel een gezamenlijke probleemperceptie en een gedeeld gevoel van urgentie is, blijkt integrale samenwerking mogelijk en leidt deze tot successen.

Een belangrijke vraag is hoe we het doel, het resultaat en het effect van onze ondermijningsaanpak inzichtelijk en meetbaar kunnen maken. Niet alleen voor het OM, maar ook voor alle meewerkende instanties geldt dat zij in hun eigen lijn, aan het bestuur en aan de samenleving verantwoording moeten afleggen over de wijze waarop zij hun mensen en middelen inzetten bij de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. Juist omdat het gaat om complexe problematiek (die zich in vele jaren heeft opgebouwd) en gemikt wordt op een zo groot mogelijk maatschappelijk effect van de aanpak, vertaalt die aanpak zich niet automatisch in eenvoudig meetbare cijfers.

Criminologie en forensische jeugdzorg: early warnings en vroege interventie

Reclassering en criminologie: tweerichtingsverkeer

Mr. drs. Sjef van Gennip (algemeen directeur Reclassering Nederland)

Al in de zestiende eeuw zag Dirck Volckertszoon Coornhert (o.a. filosoof) in dat zware (lijf)straffen en zelfs de doodstraf niet tot minder criminaliteit leiden. Coornhert keek toen al naar de effectiviteit en betekenis van sancties. Hij bepleitte het opleggen van dwangarbeid om tot een effectievere manier van straffen te komen. Hiermee werd hij grondlegger van de reclassering.

De afgelopen decennia heeft de reclassering continu in verbinding gestaan met de criminologie en andere wetenschappen. Zo werden de wetenschappelijke fundamenteen gelegd voor de huidige reclasseringspraktijk. Voor de dagelijkse praktijk is het van belang dat we weten dat de interventies die we plegen en de sancties die we uitvoeren effectief zijn, bijdragen aan minder recidive en daarmee aan een veiliger samenleving.

De criminologie heeft een belangrijke rol in het toetsen van de effectiviteit van reclasseringswerk en het aantonen wat bijdraagt aan het verminderen van recidive. Daarnaast geeft de criminologie ons nieuwe inzichten die ervoor zorgen dat de reclassering zijn middelen, trainingen en methoden up-to-date en evidence based kan houden. Een goede fundering van en verantwoording voor de reclasseringsmethodieken dus. Voorbeelden zijn er genoeg. Zo

is de reclasseringspraktijk de afgelopen jaren grotendeels gevormd door de What Works benadering en het daaruit voortvloeiende Risk - Need - Responsivity model. Hiermee werd gewerkt aan effectieve manieren om recidive terug te dringen.

Andere belangrijke ontwikkelingen waren het gebruik van het wetenschappelijk onderbouwde risicotaxatie-instrument RISC (vaststellen criminogene factoren en risico's) en een wetenschappelijke erkenningscommissie voor de gedragsinterventies die de reclassering uitvoert. Daarnaast ontstonden er ook andere stromingen dan What Works, zoals het Good Lives model (positieve doelen), de desistancetheorie (afbouw van criminele carrières) en de levensloopbenadering. Al deze wetenschappelijke stromingen hebben in belangrijke mate bijgedragen aan de fundering die de reclasseringspraktijk nu kent.

Maar de maatschappij staat niet stil. De samenleving en reclassering moeten het hoofd bieden aan nieuwe ontwikkelingen die ons bedreigen, zoals radicalisering en cybercrime. Daarnaast zijn er maatschappelijke ontwikkelingen, zoals een steeds grotere vermenging van zorg en veiligheid, die grote invloed hebben op het werk van de reclassering. Het is erg belangrijk dat de wetenschap nieuwe inzichten geeft die helpen de reclasseringspraktijk verder te ontwikkelen en zo nieuwe fundamenten te leggen.

Anderzijds draagt Reclassering Nederland vanuit haar werkveld graag haar steentje bij aan de wetenschap door in de praktijk opgedane ervaringen te delen. De reclassering draagt zo bij aan nieuwe wetenschappelijke inzichten. Hiermee versterken de reclasseringspraktijk en criminologie elkaar continu: tweerichtingsverkeer tussen reclassering en criminologie is dus van grote betekenis.

Praktijk en Wetenschap

Dr. Andrea Donker (lector, lectoraat Kennisanalyse Sociale Veiligheid, Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht)

Toegegeven, als universitair docent Criminologie heb ik nooit veel aandacht besteed aan de reclassering, maar daarin was ik geen uitzondering. De Criminologie bestudeert van oudsher de maatschappelijke en juridische respons op criminaliteit, maar nou niet direct met veel aandacht voor de uitvoerende kanten daarvan. Zelfs niet als je, zoals ik, de ontwikkeling van dadergedrag als onderwerp hebt. Met terugwerkende kracht vind ik dat behoorlijk raar.

Deze desinteresse is overigens niet een strikt Nederlands verschijnsel. Gelijklopende ervaringen werden mij verteld door onderzoekers uit alle 20 deelnemende Europese landen van een Europese onderzoeksgroep (zie: www.offendersupervision.eu). Blijkbaar wordt er universeel weinig aandacht besteed vanuit de wetenschap aan de organisaties die in de praktijk vooraan staan bij de omgang met daders en de afhandeling van hun straffen. Raar!

Eerst daarom wat basisinformatie. De taakomschrijving van de reclassering is volgens de website van de Rijksoverheid de volgende: "Stichting Reclassering Nederland begeleidt verdachten en plegers van misdrijven vanaf de arrestatie tot aan de vrijlating. Hierover brengt zij advies uit aan de rechter. De

reclassering ziet erop toe dat veroordeelden hun verplichtingen nakomen. Bijvoorbeeld een werkstraf of de voorwaarden voor toezicht na vrijlating. Ook voert Reclassering Nederland re-integratieprogramma's voor ex-gedetineerden uit om ze voor te bereiden op een bestaan zonder criminaliteit."

Naast Reclassering Nederland, de grootste reclasseringsorganisatie, zijn er in Nederland nog twee organisaties. Dat zijn de Stichting Verslavingsreclassering, waaronder 10 organisaties voor verslavingszorg vallen en de kleinste is de afdeling Jeugdzorg & Reclassering van het Leger des Heils, vooral voor dak- en thuislozen. Het gaat in totaal om grote aantallen zaken. In 2016 werden bijvoorbeeld door RN en SVG ruim 40.000 adviezen uitgebracht en ruim 30.000 toezichten uitgevoerd. RN begeleidde daarnaast ook nog bijna 30.000 werkstraffen. Dat zijn veelvoud van bijvoorbeeld het aantal gedetineerden. Volgens CBS StatLine (8 dec. 2016) waren dat er in 2015 minder dan 10.000.

In Nederland hebben de reclasseringsorganisaties wetenschappelijke interesse in hun professie van de weeromstuit maar zelf georganiseerd via de financiering van (eerst drie nu twee) lectoraten (aan Hogeschool Utrecht en bij Saxion Hogeschool) en een bijzondere leerstoel (aan de Vrije Universiteit). Die mededeelnemers vanuit andere Europese landen bij voornoemd Europees project keken daar overigens van op en ook met enige jaloezie tegen op.

Is dan alles koek en ei in de Nederlandse reclasseringspraktijk en de wetenschappelijke inbreng? Dat gaat wat ver. Om te beginnen is de taakomschrijving van de reclassering knap complex en valt er over de verschillende onderdelen daarvan heel wat kennis te vergaren en te implementeren. Goed idee dus om daar wetenschap bij in te schakelen maar daarmee is de wetenschappelijke kennisbasis natuurlijk niet direct een feit. Laat staan het beleid evidence-based. Kan ook niet (zie bijvoorbeeld van Reekum, 2008; Rovers, 2012) maar het is wel een zinvol streven. En een benaderbaar doel, mits onderzoek wordt gecombineerd met praktijkervaringen, waarna resultaten weer de basis vormen voor verdere doorontwikkeling in de praktijk, meer praktijkgericht onderzoek, enz. Ook belangrijk: gestructureerde en op kennis gebaseerde risicotaxatie, kennisniveau van de reclasseringswerkers, enz.. Over dit alles valt nog veel te zeggen maar, daarvoor verwijs ik naar de sessie tijdens het congres.

De Penitentiaire Inrichting Nieuwersluis, twee pilots in de praktijk

Nico van den Blink (plv. vestigingsdirecteur penitentiaire inrichting)

Uit het functie-informatieformulier van de Penitentiair Inrichtingswerker: *“Vanuit de visie van de Dienst Justitiële Inrichtingen draagt de Penitentiair Inrichtingswerker bij tot een humane uitvoering van de detentie, tot een beperking van de detentieschade en voorkoming van recidive”.*

Het gevangeniswezen moderniseert. Centraal daarbij is de efficiënte en persoonsgerichte aanpak: voor iedere gedetineerde de juiste mate van beveiliging, zorg en passende dagprogramma's. Daarmee willen we de kans vergroten op een geslaagde terugkeer in de maatschappij en recidive terugdringen. Ook het leefklimaat neemt hier een belangrijke plaats in.

In de PI Nieuwersluis wordt uitvoering gegeven aan twee pilots. De eerste is de pilot 'Participerende Detentie & Maatschappelijke Arbeid', waarbij justitiabelen met een strafrestant van maximaal twaalf maanden in aanmerking kunnen komen voor opleiding en werk buiten de penitentiaire inrichting. De andere pilot is de zogeheten 'Gedetineerdenmonitor', hier wordt de detentiebeleving van gedetineerden (anoniem) gepeild. Aan de hand van de uitslag formuleren medewerkers en gedetineerden gezamenlijk verbeterpunten om deze vervolgens te realiseren.

Een stimulerend detentieklimaat kent de juiste balans tussen orde en veiligheid (beheersen) en ondersteuning en hulpvaardigheid (leefbaarheid). Toch is het een bijzonder complex proces in deze spanningsbalans ('beheersen-leefbaarheid') de oriëntatie van het dienstenconcept steeds krachtiger op de gedetineerde te richten. Bovendien zal de gedetineerde meer en meer de mogelijkheid moeten krijgen een actieve deelnemer te zijn aan zijn of haar eigen re-integratie(proces). Voor ons ligt de interessante zoektocht naar de invulling van de spanningsbalans 'beheersen – leefbaarheid'.

Zijn er ontwikkelingen in jouw vakgebied, de forensische kinder- en jeugdpsychiatrie aan te wijzen waar wetenschap en praktijk elkaar raken?

Interview prof. dr. mr. Arjan Blokland met prof. dr. Arne Popma

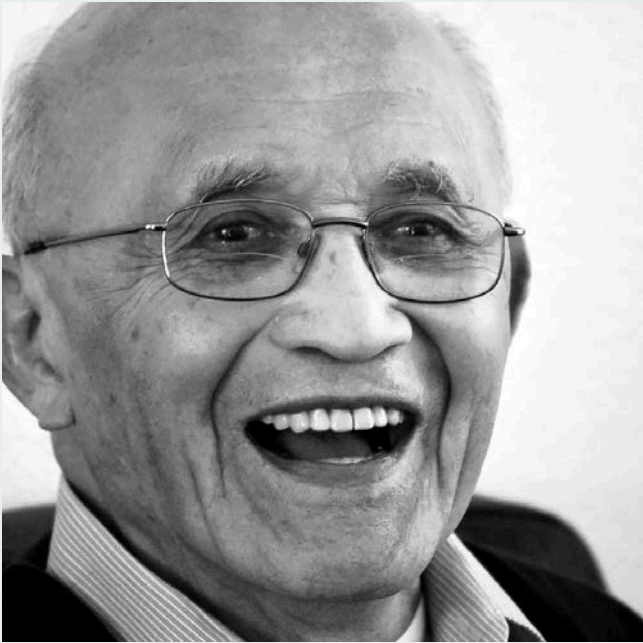
De laatste jaren hebben zich een aantal belangrijke ontwikkelingen voorgedaan in de manier waarop wij in Nederland omgaan met justitiële jongeren. Deze inzichten zijn voor een belangrijk deel ingegeven door het in de criminologie populaire levensloop perspectief dat biologische, sociale en morele/emotionele ontwikkeling met elkaar verbindt en in longitudinaal perspectief plaatst. Zo werd in april 2014 het zogenaamde adolescenten strafrecht ingevoerd. Met de invoering van het adolescenten strafrecht werden voor jongeren van 18 tot 23 jaar de mogelijkheden voor het toepassen van het jeugdstrafrecht verruimd. Deze verruiming werd ingegeven door het groeiende inzicht dat volwassenheid niet als bij toverslag wordt bereikt, maar dat jongeren, ieder op hun eigen tempo, in die leeftijdsperiode een proces van volwassenwording doormaken. Kalenderleeftijd is hiervoor niet alles bepalend en sommige jongeren zullen sneller volwassen worden dan anderen. Het adolescentenstrafrecht speelt hierop in door de toepassing van het jeugdstrafrecht, met zijn meer pedagogische insteek, ook voor deze leeftijdsgroep open te stellen.

Hoe wordt deze pedagogische insteek in de praktijk ingevuld, en spelen wetenschappelijke criminologische inzichten hierbij een rol?

Bijvoorbeeld in de vorm van de kleinschalige voorzieningen voor jeugdige gedetineerden waar op dit moment op verschillende plaatsen in Nederland mee wordt geëxperimenteerd. Het beveiligingsniveau van deze voorzieningen is lager dan van bestaande justitiële jeugdinrichtingen, waardoor het voor gedetineerde jongeren makkelijker wordt om eventuele school of stage trajecten te continueren en het contact met ouders en overige familieleden ondanks de detentie kan worden onderhouden. Vanuit het levensloop criminologisch onderzoek weten we dat school, werk en sociale steun, belangrijke factoren zijn die desistance – het stoppen met crimineel gedrag – bevorderen. De kleinschaligheid van de voorzieningen maakt bovendien dat maatwerk kan worden geleverd en dat eventuele behandeling en dagbesteding zoveel mogelijk op elkaar kunnen worden afgestemd. De kleinschalige voorzieningen liggen in het verlengde van de met het adolescentenstrafrecht ingezette weg: de nadruk ligt op het bevorderen van een positieve ontwikkeling van de jongeren met als doel recidive te voorkomen.

Aan welke wetenschappelijke kennis ontbreekt het nog?

Niet alle uitkomsten staan op voorhand vast. Kleinschalige voorzieningen stellen de gedetineerde jongeren in staat om zoveel mogelijk binnen hun oude sociale netwerk te functioneren. Dit kan positief uitpakken, bijvoorbeeld omdat jongeren zo hun opleiding kunnen afmaken. Dit zou de kans op recidive moeten verlagen. Aan de andere kant zou het kunnen zijn dat jongeren hierdoor binnen de sociale kring blijven waarin zij delict gedrag vertoonden. Contact met mededaders, kennis van criminele mogelijkheden, dit zou er juist toe bij kunnen dragen dat een jongere sneller opnieuw de fout in gaat. Voor de praktijk is het vooral belangrijk meer kennis te vergaren wat werkt, voor welke doelgroep en onder welke omstandigheden.

Een leven ver van huis

Paul Moedikdo was een van talloze Indonesiërs in Nederland die door de politieke omwenteling in Indonesië in 1965, waar een heksenjacht was ontstaan op alles wat links was, gedwongen werden hun heil buiten hun vaderland te zoeken. Ik leerde Paul kennen in 1977 in Jakarta waar ik werkte voor de Universiteit Leiden in een samenwerkingsproject met de Sociale Faculteit van de Universitas Indonesia. Paul was als criminoloog verbonden aan het Willem Pompe Instituut van de Universiteit Utrecht en vanwege zijn Indonesische achtergrond een ideale gastdocent om te helpen het onderwijs en onderzoek van de Sociale Faculteit in Jakarta te verbeteren. Het was het begin van onze vriendschap en samenwerking, eerst in het project met de Sociale Faculteit, later voortgezet in de veel bredere juridische samenwerking tussen Nederland en Indonesië tussen 1985 en 1992 en in de jaren daarna.

Paul Moedikdo Moeliono werd geboren in Bandung op 18 april 1927 in een intellectueel, gemengd Indonesisch-Nederlands nest, waarin talenten gekoesterd werden en een academische studie vanzelfsprekend was. Hij had vier begaafde broers die alle vier carrière maakten als hoogleraar(2x), arts of dichter/onderzoeker. Paul zelf studeerde aan de Rechtshogeschool in het toenmalige Batavia, in de tijd dat Indonesië volop in een onafhankelijkheidsstrijd met Nederland gewikkeld was. Hoewel hij een echte patriot was en actief in de nationalistische beweging, was hij door familierelaties (hij trouwde b.v. met een Nederlands meisje) en culturele banden te veel verbonden met Nederland om een afkeer en haat jegens alles wat Nederlands was te ontwikkelen. Hij werd katholiek opgevoed en hij hield aan die opvoeding een bijna calvinistische levensopvatting over waarin een morele plicht om goed te doen centraal stond en er tegelijk altijd een schuldbesef was over het persoonlijke falen bij het vervullen van die plicht.

Pionieren met socio-legal studies

Paul voelde zich nauw verbonden met het onafhankelijke Indonesië en zijn leven en werk in de periode na de onafhankelijkheid stond in het teken van de opbouw en ontwikkeling van zijn land en van een mogelijk vertrek naar Nederland was geen sprake. Als docent aan de Universitas Indonesia genoot hij inmiddels groot aanzien als criminoloog en onderwijsvernieuwer en als een van de oprichters van een nieuwe sociaal wetenschappelijke studierichting binnen de Rechtenfaculteit. Naast zijn universitaire werk, was Paul een bevlogen advocaat en in die rol stond hij talloze activisten bij die door hun maatschappijkritische acties in de problemen waren gekomen. De jaren en maanden vóór 30 september 1965 waren een periode van grote onrust in Indonesië: Soekarno ging de confrontatie aan met het 'imperialistische Westen' en in de steden werden regelmatig betogingen gehouden van studenten of politieke partijen tegen neokoloniale krachten buiten Indonesië of tegen binnenlandse 'klasse-vijanden' en onderdrukkers.

Een gevaarlijk klimaat voor iemand met een uitgesproken mening als Paul Moedikdo, die opkwam voor activisten van wie de democratische rechten geschonden werden en die het publieke debat niet schuwde. Maar een sterk, bijna missionair plichtsgevoel maakte dat hij met zijn juridisch werk doorging totdat zijn vrouw bijna bezweek onder de dagelijkse spanning en dreiging en hem smeekte met haar naar Nederland uit te wijken. Uiteindelijk gooide hij de handdoek in de ring en vertrok in 1967 met zijn gezin naar Nederland. "Ik moest kiezen tussen twee grote liefdes en ik heb gekozen voor mijn allergrootste liefde, mijn vrouw", zei hij. Tegelijk leek deze uitspraak een formule om de pijn van die keuze te bezweren.

In Nederland werd Paul Moedikdo medewerker aan het zich verjongende Willem Pompe Instituut voor Strafrechtwetenschappen van de Rijksuniversiteit Utrecht. Dat instituut zocht na de democratisering van de zestiger jaren in Nederland naar nieuwe wegen om 'een meer rechtvaardige en egalitaire samenleving juridisch te ondersteunen'. Pauls ervaringen en inzichten die hij in Indonesië had opgedaan, sloten wonderwel aan bij de concepten en de manier van denken van een nieuwe generatie van strafrechtgeleerden en rechtssociologen, als Peters, Kelk en Moerings. Strafrecht wordt niet beoefend in een politiek neutrale omgeving, maar in een situatie van machtsongelijkheid: een sterke overheid tegenover een zwakke burger. Een situatie die Paul in Jakarta aan den lijve had ondervonden.

Opnieuw onderwijsvernieuwing in Indonesië

Intussen was de wetenschappelijke samenwerking tussen Nederland en Indonesië weer hersteld en zo belandde Paul - tien jaar na zijn dramatische vertrek uit Indonesië - als Utrechtse criminoloog en gastdocent weer in de samenwerking met de Universitas Indonesia in Jakarta en kreeg hij de kans om zijn werk en de samenwerking met oude collega's binnen de inmiddels geheel zelfstandige Fakultas Ilmu Sosial weer op te pakken. Tussen 1977 en 1982 bracht hij talloze bezoeken

aan Indonesië in het kader van een samenwerkingsproject van de Universiteit Leiden en de Universitas Indonesia om de nieuwe ontwikkelingen binnen de criminologie, waaronder de door sommigen 'nogal radicaal' genoemde theorieën van de 'new criminology', te introduceren en in het curriculum te integreren. Aanvankelijk werden zijn met overtuiging gebrachte suggesties en ideeën met enthousiasme ontvangen, maar toen de samenwerking in de fase kwam van concrete voorstellen die door de decaan en vervolgens door het Ministerie van Onderwijs moesten worden beoordeeld ontstonden er spanningen en groeide het besef dat deze verregaande vernieuwing, waaronder de introductie van allerlei maatschappijkritische en door Marx geïnspireerde theorieën, in het Indonesië van Soeharto in die jaren niet zonder risico's was. Studenten en medewerkers werden in de gaten gehouden door verkliekers van de geheime dienst en werden van tijd tot tijd meegenomen voor verhoor en geïntimideerd. Tijdens protesten in 1978 werd de campus van de Rechtenfaculteit en van de Sociale Faculteit door legereenheden omsingeld en werd de decaan gesommeerd om de overal aangeplakte levensgrote spotprenten en affiches tegen Suharto te verwijderen. Onder die druk besloot de leiding van de faculteit en van de afdeling criminologie uiteindelijk om de curriculumherziening af te blazen en dit onderdeel van de samenwerking stop te zetten, tot grote teleurstelling van Paul Moedikdo. Maar tegelijk kon hij ook begrip opbrengen voor de beslissing omdat hij als geen ander beseftte dat degenen die in dit geval de grootste risico's liepen, zijn Indonesische collega's en hun studenten waren en niet hij zelf.

Maar er kwam nog een voor Paul ongelukkige nabrander. Toen hij in een paper voor een in 1982 door de NUFFIC georganiseerde conferentie over Eurocentrisme en Wetenschap beschreef hoe zijn pogingen om het curriculum voor het vak criminologie aan de universiteit te veranderen waren mislukt door de politieke context van dat veranderingsproces, werd dat door de toenmalige decaan gevoeld als verraad aan de nota bene door hemzelf opgerichte onderwijsinstelling! Dat raakte Paul diep en leidde tot verkillung van de relaties met de faculteit, ondanks pogingen van Paul om de zaak uit te leggen.

Vernieuwing van de rechtshulp

Inmiddels had de toenmalige directeur van de NOVIB, Sjef Teunis, Paul gevraagd om samen met de leiding van de Indonesische Stichting voor Rechtshulp (LBH) te werken aan een nieuwe strategie waarin niet alleen aan individuele rechtzoekenden hulp werd geboden, maar waarin ook op allerlei manieren de onrechtvaardige politieke en economische structuren en vormen van machtsmisbruik aan de kaak werden gesteld. De oprichter en voorzitter van de LBH, Adnan Buyung Nasution, was een flamboyante en internationaal bekende mensenrechtenadvocaat en samen met Paul slaagde hij erin om de koers van de LBH een meer radicale wending te geven en het publieke debat te focussen op structureel onrecht, juridische en maatschappelijke factoren die leiden tot zwakke rechtspositie en willekeurig ontslag bij arbeidsconflicten of landonteigening zonder redelijke compensatie. Deze meer politiek georiënteerde strategie, structurele rechtshulp genoemd, heeft sterk

bijgedragen aan de sociale bewustwording in Indonesië zelf rond mensenrechten en volgens sommigen is dit misschien wel de belangrijkste intellectuele erfenis van Paul Moedikdo.

In feite kreeg Paul bij de – veel meer onafhankelijk opererende - LBH voor elkaar, wat hem bij de Sociale Faculteit niet gelukt was. Gelukkig voor Paul kwam op het gebied van de beoefening van de criminologie een nieuwe kans toen er vanaf 1985 een bredere juridische samenwerking tussen Nederland en Indonesië werd opgezet, waarin niet de sociale faculteiten maar de juridische faculteiten de hoofdrol speelden. Paul Moedikdo greep die kans met beide handen en speelde in het programmadeel dat zich op 'recht en samenleving' richtte, samen met de Utrechtse rechtssocioloog Toon Peters, een sleutelrol als adviseur en begeleider van het onderzoek van een vijftal prominente Indonesische juristen, waaronder Buyung Nasution. Het hoogtepunt van zeven jaar intensieve begeleiding, discussie en ondersteuning, was de promotie van Buyung Nasution in 1992 op een proefschrift over de vraag of een "parlementaire democratie" een vooral Westers begrip is – zoals vaak door Soekarno beweerd werd - of dat het ook in Indonesië levensvatbaar zou zijn. Een vraag die hij op basis van een minutieuze door Paul begeleide analyse van de debatten in de Indonesische Constituante tussen 1956 en 1959 met een volmondig 'ja, is levensvatbaar!' beantwoordde.

Na zijn pensioen bleef 'Oom' Paul de wijze en altijd goed geïnformeerde goeroe en vraagbaak voor veel Indonesiërs en Nederlanders die zich met een kritische studie van het recht in Indonesië bezig hielden. Kennisoverdracht nam hij letterlijk: hij gaf het grootste deel van zijn bibliotheek weg aan studenten en onderzoekers, vaak met een persoonlijke opdracht, waarmee hij dan weer een inspirerende discussie uitlokte over de mail of per telefoon.

Hij trok zich de laatste jaren meer en meer terug uit het openbare leven, er kwamen minder mensen over de vloer ('het komt niet zo goed uit'...), zijn ogen gingen achteruit en hij genoot meer van muziek van Bach dan van lezen. Toen zijn vrouw ziek werd nam hij zonder aarzeling de volledige verzorging op zich. Eigenlijk lukte dat op het laatst bijna niet meer, maar ook nu hield zijn plichtsbeseft hem lange tijd overeind, tot hij eind vorig jaar voor ogenschijnlijk niet al te ernstige klachten in het ziekenhuis werd opgenomen. Vlak voor Kerstmis op 22 december 2016 overleed Paul Moedikdo Moeliono, 89 jaar oud.

Jan van Olden, oud-directeur van de Nederlandse Raad voor Juridische Samenwerking met Indonesië en van het Center for International Legal Cooperation, janvanolden65@gmail.com

Beste collega's,

Hierbij mail ik jullie de link naar een handige website. Zoals jullie waarschijnlijk weten moeten wij als onderzoekers (bijv. als je een NWO subsidie hebt) steeds meer open access publiceren. Dat kost geld. Soms is dat geld beschikbaar of zijn er regelingen, zoals wanneer jouw werkgever een contract heeft met een bepaalde uitgever, dan hoef je meestal niet te betalen als je bij die uitgever publiceert. Soms is er niet direct geld beschikbaar. Dan kan het handig zijn te onderzoeken of er toch ergens een potje is. Springer heeft uitgezocht waar mogelijkheden zijn, specifiek voor criminaliteit-gerelateerd onderzoek en heeft deze informatie gepubliceerd op de website van de Crime Science Journal:

<https://crimesciencejournal.springeropen.com/apply-for-apc-funding>

Met vriendelijke groet,

*Marianne Junger,
Universiteit Twente*

COLOFON

Redactie:

Daan van Uhm

Correspondentieadres:

De Criminoloog
Postbus 71304
1008 BH Amsterdam

info@criminologie.nl
www.criminologie.nl